

Araştırma Makalesi
Research Article

Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2021 Cilt-Sayı: 14(3) ss: 822–845

Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2021 Vol-Issue: 14(3) pp: 822–845

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf>

ISSN: 2564-6931

DOI: 10.25287/ohuiibf.780189

Geliş Tarihi / Received: 13.08.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 14.01.2020

Yayın Tarihi / Published: 31.07.2021

PANDEMİ DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİM MEMNUNİYETİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER*

Furkan TÜZÜN¹
Nilay YÖRÜK TORAMAN²

Öz

Bu makalenin amacı pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim memnuniyetlerini etkilemesi muhtemel faktörleri keşfetmek ve bulgular doğrultusunda yükseköğretim kurumlarına uzaktan eğitimle ilgili öneriler sunmaktır. Çalışmada, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) öğrencileri ile 22 Mayıs-6 Haziran tarihleri arasında yapılmış olan anket verileri kullanılmıştır. Genel olarak katılımcıların uzaktan eğitimden memnun olmadıkları ve baskın bir çoğunluğunun yüz yüze eğitimi farklı eğitim çıktıları yönünden uzaktan eğitime tercih ettikleri gösterilmiştir. Uzaktan eğitim konusundaki üniversite öğrencilerinin sahip olduğu negatif tutumun çeşitli fiziki, üniversite kaynaklı, psikolojik ve demografik faktörlerden kaynaklandığı gösterilmiştir. Fiziki faktörler (i) öğrencilerin elektronik cihaz ve (ii) İnternet erişimini kapsarken, üniversiteden kaynaklı faktörler (i) kurumsal iletişim yeterliliği, (ii) eğitime ayrılan süre, (iii) senkron/asenkron ders metodu uygulamaları ve (iv) online sınav uygulamalarından kaynaklı not adaletsizliği algısı olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojik faktörler ise, (i) hastalık teşhisi ve hastalığa yakalanma riski, (ii) karantina uygulamaları sonucu artan hane halkı sayısı ve ev içi anlaşmazlıklar, (iii) uyku problemi ve gıda sıkıntısı endişesi olarak sıralanmıştır. Her bir faktörle ilgili bulgular veri görselleştirmesi ile betimleyici bir şekilde sunulmuştur. Bulgular doğrultusunda yükseköğretim ve ilgili kamu kurumlarına yönelik politika önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Uzaktan eğitim, Memnuniyet, COVID-19, Yükseköğretim.

Jel Sınıflandırması : A2, I21, I23.

* İlgili çalışma için 05.06.2020 tarih ve 3671 sayılı Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları ve Bilimsel Yayın Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

¹ Arş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ekonomi Bölümü İktisat Politikası Ana Bilim Dalı, furkan.tuzun@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7431-211X.

² Arş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ekonomi Bölümü İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı, nilay.yoruk@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8309-502X.

Atıf / Citation (APA 6):

Tüzün, F., & Yörük-Toraman, N. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyen faktörler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 822–845. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.780189>.

FACTORS AFFECTING DISTANCE EDUCATION DURING PANDEMIC

Abstract

The aim of this study is to explore potential factors that affect distance education satisfaction of university student and to establish according suggestions to higher education institutions. Through survey data collected from students of Social Sciences University of Ankara (ASBU) between May 22-June 6, 2020, it is found that participants' satisfaction of distance education during the pandemic remains at moderately low levels. Participants also report that they prefer face-to-face education over distance education regarding different sub-categories of educational outcomes. This negative attitude towards distance education is found to be tied closely to physical, university-related, psychological, and demographic factors. Physical factors include (i) access to proper electronic device and its ownership and (ii) access to the Internet. University-related factors cover (i) communication with students, (ii) time dedicated to education, (iii) synchronicity of online lectures and (iv) the perception of unfair grading due to online exam applications. Psychological factors are examined through (i) COVID-19 diagnosis and infection risk (ii) within-household conflicts due to quarantine applications, and (iii) sleep problems and food insecurity. Findings lead to policy suggestions toward higher education institutions and related public entities.

Keywords : Distance Education, Satisfaction, COVID-19, Higher Education.

Jel Classification : A2, I21, I23.

GİRİŞ

COVID-19 salgınıyla birlikte YÖK Yürütme Kurulu kararları doğrultusunda 23 Mart 2020'den itibaren Türkiye'deki tüm üniversiteler uzaktan eğitime geçmiştir. Bu dönemde, uzaktan eğitim uygulamaları üniversiteden üniversiteye değişmekle kalmayıp, aynı üniversite içerisinde bile farklılık göstermiştir. Türkiye'deki üniversitelerden bazıları senkron, bazıları asenkron, bazıları ise bu ikisinin birleşiminden oluşan bir model uygulamaktadırlar. Daha ötesi, uzaktan eğitimde mikroya inildikçe bölümler ve üniversiteler arası farklılıklar artmaktadır. Notlandırma sistemi, notlandırma yöntemi, kullanılan online platform ve online sınav uygulamaları bunlardan en önemlileridir. Ayrıca, tüm uzaktan eğitim uygulamalarının üniversiteler arasında aynı olduğu varsayıldığında bile devlet üniversitelerinde ve özel üniversitelerde okuyan öğrencilerin uzaktan eğitim algıları, memnuniyetleri ve taleplerinin farklılık göstermesi de muhtemeldir. Diğer yandan, üniversite öğrencileri arasında da pandemi psikolojisi, fiziki yaşam şartları ve uzaktan eğitime erişim imkânı konularında büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ne var ki, üniversite ve öğrenci tarafında var olan tüm bu varyasyon bize aynı zamanda uzaktan eğitimi bilimsel olarak çalışabilmek için de bir fırsat sunmaktadır.

İş bu doğrultuda bu makalenin amacı üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim memnuniyetlerini etkilemesi muhtemel faktörleri keşfetmek ve bulgular doğrultusunda yükseköğretim kurumlarına uzaktan eğitimle ilgili öneriler sunmaktır. Makalede, pandemi döneminde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBU) öğrencileri ile yapılmış olan geniş kapsamlı anket çalışması sonuçları üzerinden uzaktan eğitim memnuniyetini etkilemesi muhtemel faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Makalede öncelikle, katılımcıların uzaktan eğitim memnuniyeti değerlendirilmiş ve bunu etkilemesi muhtemel faktörler teorik olarak ortaya konmuştur. Sonrasında ise, teorideki bu faktörleri yansıtan ve veri görselleştirmesi yolu ile sunulan anket sonuçları kullanılarak uzaktan eğitim memnuniyeti ile ilgili çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

COVID-19 salgınının başlamasından itibaren Türk üniversitelerinin uzaktan eğitim uygulamalarını değerlendiren araştırmalar üç farklı kategoride incelenebilir. Birinci kategorideki araştırmalar bir üniversiteye kayıtlı öğrenciler ile gerçekleştirilmiş anketlerden elde edilen bulguları kullanarak pandemi döneminde hayata geçirilen uzaktan eğitim uygulamalarının olumlu ve olumsuz

yanlarını üniversite bazında ortaya koymaktadırlar (Afşar & Büyükdoğan, 2020; Akbal, 2020; Aksoğan, 2020; Buluk & Eşitti, 2020; Keskin & Özer Kaya, 2020; Sarıtaş & Barutçu, 2020; Tarlakazan & Tarlakazan, 2020; Yılmaz İnce, Kabul, Diler, 2020). İkinci kategoride yer alan araştırmalar ise, farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğrencilerle yapılmış anket verilerini kullanarak görece daha büyük örneklemelere ulaşan ve böylelikle pandemi süresince hayata geçirilen uzaktan eğitim uygulamaları hakkında ülke genelinde değerlendirmelerde bulunan çalışmalardır (Karadağ & Yücel 2020; Zan & Zan, 2020). Üçüncü kategorideki araştırmalar uzaktan eğitim uygulamalarını, üniversitelerin salgın döneminde kullanmayı tercih ettiği çevrimiçi platformlar ve uzaktan eğitimdeki yasal problemler gibi farklı yönlerden incelemiştir (Durak, Çankaya, İzmirli, 2020; Esgice-Gündüz ve ark., 2020). Bu çalışma birinci kategoride yer almakla birlikte üniversite öğrencilerinin pandemi dönemi genel psikolojik değişikliklerini izlemesi ve öğrenciler arasında mevcut bulunan not adaletsizliği algısını irdelemesi uzaktan eğitim bağlamında irdelemesi ile her üç kategoride yer alan araştırmalardan kendisini ayırtmaktadır.

Bu çalışmada, katılımcıların uzaktan eğitimden genel olarak memnun olmadıkları, baskın bir çoğunluğunun yüz yüze eğitimi farklı eğitim bileşenleri yönünden uzaktan eğitime tercih ettikleri, yeni dönemde YÖK kararları doğrultusunda uzaktan eğitimle verilecek derslerin genel servis dersleri ve sözel ağırlıklı dersler olmasını istedikleri tespit edilmiştir.

Anket verilerinin detaylı incelenmesi sonucu, uzaktan eğitim konusundaki negatif tutumun fiziki, üniversiteden kaynaklı, psikolojik ve demografik faktörlerden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. İlgili fiziki ve psikolojik faktörlerle ilgili ulaşılan bulgular şu şekildedir: (i) Uzaktan eğitimin telefondan ve/veya başkasına ait elektronik cihazdan takip edilmesi uzaktan eğitim memnuniyetini olumsuz etkilemiştir. (ii) Öğrencilerin İnternet kotaları genel olarak uzaktan eğitim derslerinin takip edilmesi için yeterli gözükmekle birlikte İnternet kotası arttıkça katılımcıların ortalama uzaktan eğitim memnuniyetlerinin de arttığı gözlemlenmiştir. (iii) COVID-19 teşhisi ile hastalığa yakalanma riski, karantinadan kaynaklı artan ev içi anlaşmazlıklar, uykusuzluk problemleri ve gıda sıkıntısı endişesi, uzaktan eğitimi olumsuz etkileyen psikolojik faktörler arasındadır.

Üniversiteden kaynaklı faktörlerle ilgili ulaşılan bulgular ise şu şekilde sıralanabilir: (i) Pandemi gibi olağanüstü durumlarda, üniversitelerin kurulu altyapısı ve organizasyon yapısı kadar öğrencilerle olan iletişimi de bir o kadar önem arz etmektedir. (ii) Dersi anlamaya ve ödevlere ayrılan sürenin görece artması uzaktan eğitim memnuniyetini olumsuz etkilediği görülmüştür. (iii) Senkron ders tecrübesi arttıkça öğrencilerin senkron yöntemini tercih etme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. (iv) Uzaktan eğitimde ölçme değerlendirme adaletsiz olarak algılanmasının uzaktan eğitimden memnuniyeti azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bunların yanı sıra, uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyen demografik faktörlerle ilgili ulaşılan bulgular şu şekildedir: (i) Lisansüstü öğrenciler arasında uzaktan eğitimin daha çok destek gördüğü gözlemlenmiştir. (ii) Tam veya yarı zamanlı bir işte çalışan öğrenciler arasında da uzaktan eğitim uygulamalarına olan desteğin çalışmayanlara göre çok daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

I. YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırma konusu olayı kendi koşulları içinde tanımlama amacıyla yapılan tarama modeli (Karasar, 1995) kullanılmış ve sistemli veri toplamaya olanak sağlaması adına anket araştırma metodu uygulanmıştır. Anket uygulama yöntemi ise hızlı ve kolay ulaşılabilirlik sebebiyle elektronik posta olarak tercih edilmiştir. Anket evrenini ASBÜ'ye kayıtlı lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrenciler oluştururken, anket örneklemi ise gönüllü olarak ankete katılan 289 öğrenci oluşturmaktadır. Beş bölümden oluşan ankette toplam 58 soru yer almaktadır. Bu soruların 56 tanesi kapalı uçlu, iki tanesi ise öğrencilerin duygu, düşünce ve görüşlerini belirtmeleri amacıyla açık uçlu sorular olarak hazırlanmıştır. Anketin ortalama tamamlanma süresi 7-8 dakika olup, öğrencilerden cevapların bilimsel amaçlı kullanılmasına dair onay alınmıştır.

Anketin birinci bölümü olgusal ve demografik sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde yaş, cinsiyet, sınıf, üniversite kayıt durumu ve medeni hal gibi genel bilgi amaçlı 17 tane soru yer alırken, bu bölüme ait temel istatistikler Tablo-1’de gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %59,1’i kadınlardan, %39,4’ü erkeklerden oluşurken, %1,3’lük kısmı ise cinsiyet belirtmek istememiştir. Örneklem çoğunluğunu %77,5 ile lisans öğrencileri oluşturmuştur. Bu oran lisansüstü öğrencileri için 22.5’tir. Çalışmada farklı gelir düzeylerine sahip katılımcılar yer alırken, katılımcıların çoğunluğu izolasyon sürecini Ankara’da geçirmiştir (%63,3). Ayrıca, katılımcıların istihdam durumları, izolasyon durumundaki hane halkı sayısı ve genel not ortalamaları tabloda yer almaktadır.

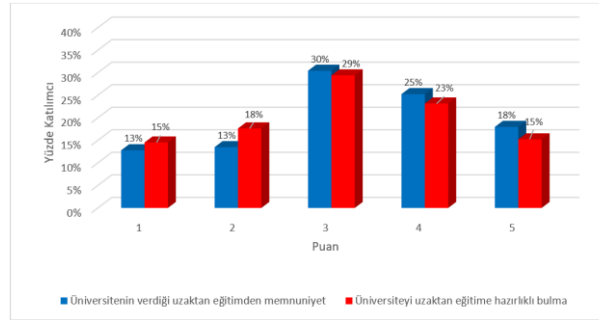
Anketin ikinci kısmı uzaktan eğitim ile ilgili genel sorulardan oluşmaktadır. Bu kısımda öğrencilere uzaktan eğitimi nasıl ve ne derecede takip ettikleri, karşılaştıkları problemleri nasıl çözdükleri ile ilgili dokuz adet soru sorulmuştur. Anketin üçüncü kısmında yer alan beş adet soru, uzaktan eğitim sürecinde alınan derslerdeki uzaktan eğitim yöntemlerini (senkron, asenkron) ve notlandırma sistemini ayırt edebilmek amacıyla katılımcılara yöneltilmiştir. Bir sonraki bölümde yer alan sorular ise öğrencilerin uzaktan eğitim ile ilgili görüş ve fikirlerini içeren 19 adet sorudan oluşmaktadır. Bu bölümdeki sorular, ASBÜ içindeki uzaktan eğitim uygulamalarına erişim sağlayan öğrencilerin görüş ve deneyimlerini içermesi nedeniyle, çözüm önerileri sunulması açısından önem arz etmektedir. Anketin son kısmında ise COVID-19 salgınının katılımcıların psikolojilerine etkisi ile ilgili sekiz adet soru bulunmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	<i>Sayı</i>	<i>Yüzde</i>
Cinsiyet		
Kadın	171	59.17%
Erkek	114	39.45%
Belirtmek istemiyorum	4	1.38%
Eğitim Düzeyi		
Lisans	224	77.51%
Lisansüstü	65	22.49%
Gelir Düzeyi		
0-1000	153	47.40%
1000-2000	40	13.84%
2000-4000	36	12.46%
4000-6000	55	19.03%
10000 ve üzeri	5	1.73%
Şehir		
Ankara	183	63.32%
Şehir Merkezi	153	52.94%
Köy,Kasaba vb.	30	10.38%
Baska İl	104	35.99%
Şehir Merkezi	73	25.26%
Köy,Kasaba vb.	31	10.73%
Yurt Dışı	2	0.69%
İstihdam		
Çalışan	46	15.92%
Çalışmayan	243	84.08%
İzolasyon Hanehalkı Sayısı		
1	12	4.15%
2	27	9.34%
3	64	22.15%
4	106	36.68%
5	57	19.72%
6 ve fazlası	23	7.96%
COVID-19 Teşhisi Konmuş bir tanıdığınız var mı?		
Var	56	19.38%
Yok	229	79.24%
Cevaplandırılmamış	4	1.38%
Genel Not Ortalaması		
0-1,5	12	4.15%
1,5-1,99	10	3.46%
2 -2,49	39	13.49%
2,5-2,99	66	22.84%
3- 3,49	122	42.21%
3,5-4	40	13.84%
Toplam	289	100%

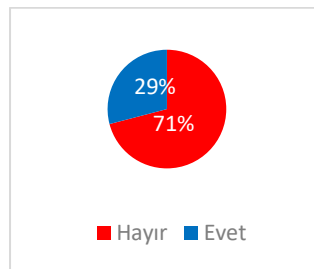
II. UZAKTAN EĞİTİM MEMNUNİYETİ

Ankete katılan öğrencilerden uzaktan eğitim memnuniyetlerini ve üniversiteyi uzaktan eğitime ne derece hazır bulduklarını 5’li Likert ölçeğine göre (1-En düşük puan, 5-En yüksek puan) değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların ASBÜ’den aldıkları uzaktan eğitime verdikleri memnuniyet puanı ortalama olarak 3.2, üniversitenin uzaktan eğitime hazırlıklı olmasına verdikleri ortalama puan 3’tür. Katılımcıların bu iki konuda üniversiteye verdikleri puanların dağılımları benzer bir trend izlemektedir (Şekil 1). Üniversiteye 1 veya 2 puan (ortalamadan az performans göstergesi olarak alınabilir) veren katılımcıların yüzdeleri uzaktan eğitimden memnuniyet konusunda %26, üniversiteyi uzaktan eğitime hazır bulma konusunda %33’tür.

Şekil 1. “Genel olarak üniversitenin sağladığı uzaktan eğitim hizmetinden ne kadar memnunsunuz?”; 2. “Üniversiteyi uzaktan eğitime ne derece hazırlıklı buldunuz?” Sorularına Verilen Cevaplar (1: Tamamen memnuniyetsiz/yetersiz; 5: Tamamen memnun/yeterli)

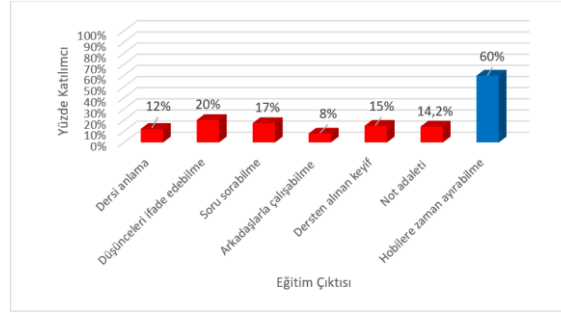
ASBÜ’nün sağladığı uzaktan eğitim hizmeti öğrenciler gözünde geçer not almışsa da (veyahut çok kötü bir not almamışsa da), önemli olan bir başka husus ise öğrencilerin şu an içinde bulunduğumuz olağanüstü pandemi sürecinden sonraki dönemde uzaktan eğitim ile ilgili tercihlerinin ne olduğudur. Bu doğrultuda, anketimizde katılımcıların üniversitelerin pandemiden sonra tamamen online eğitime geçip geçmemesi hakkındaki tercihlerini sorduk.³ Şekil 2, katılımcıların salgının bitmesi halinde uzaktan eğitim tercihlerini göstermektedir. Şekil 2’de görüldüğü üzere, anket katılımcılarının yaklaşık %71’i pandemi sonrasında tamamen uzaktan eğitime geçişi veto etmişlerdir. Ne var ki, üniversitede tamamen uzaktan eğitimi destekleyen öğrencilerin oranı ise azımsanmayacak kadar da çoktur (%29).

Şekil 2. “Salgından sonra üniversite eğitimi tümüyle online olarak verilse kabul eder misiniz?” sorusuna verilen cevaplar

³ Buradaki soruların pandemi psikolojisi içerisinde cevaplandıkları unutulmamalıdır. Pandemi dönemi bittikten sonra “normal” psikoloji ile verilecek cevapların uzaktan eğitime karşı daha olumlu veya olumsuz eğilimler ortaya çıkarabilir. Bu sebeple, buradaki sonuçlar her ne kadar çok önemli fikirler veriyor olsa da pandemi sürecinden sonra yapılacak araştırmalarla birleştirilmesi elzemdir.

Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre artı ve eksilerini öğrenciler gözünden görebilmek, pandemiden sonra düzenlenecek uzaktan eğitim derslerinin tasarlanması çok önemlidir. Katılımcıların eğitim sürecinde yer alan farklı bileşenler için uzaktan eğitimi yüz yüze eğitime göre ne kadar iyi/kötü buldukları Şekil 3'te verilmiştir. Şekil 3'te görüldüğü üzere, uzaktan eğitimi yüz yüze eğitime göre “daha iyi” veya “çok daha iyi” olarak değerlendiren katılımcıların oranı farklı bileşenler için %8 ila %20 arasında değişmektedir. En önemli eğitim bileşeni olarak görülebilecek “Dersi anlama” konusunda katılımcıların sadece %12’si uzaktan eğitimi (çok) daha iyi görmektedir. Öğrencilerin ders dışındaki sosyal eğitimlerini de kapsayan “Düşünceleri ifade edebilme”, “Soru sorabilme” ve “Arkadaşlarla birlikte çalışabilme” konularında ise katılımcıların sadece sırasıyla %20, %17 ve %8’i uzaktan eğitimi yüz yüze eğitime kıyasla (çok) daha iyi bulmaktadır. Eğitim alma ve eğitime devam etme konularında en önemli motivasyon kaynağı olan “Dersten keyif alma” konusunda katılımcıların yalnızca %15’i olumlu görüşe sahiptir. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime göre (çok) daha iyi görüldüğü tek konu “Başka iş ve hobilere zaman ayırabilme”dir. Katılımcıların %60 gibi büyük bir çoğunluğunun uzaktan eğitime bu konudaki bakış açısı olumludur. Şekil 3’teki eğitim çıktıları göz önüne alındığında, katılımcıların genel olarak yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih etmekte oldukları sonucuna varılabilir.

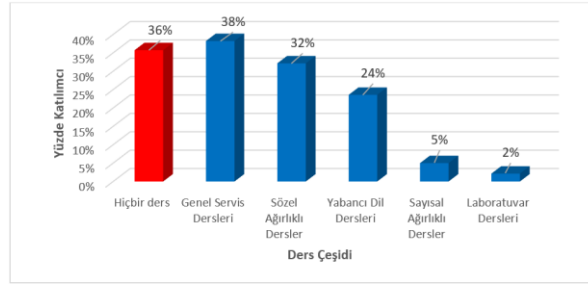

Şekil. 3. “Yüzyüze eğitimle karşılaştırıldığında, uzaktan eğitim sizce ne kadar iyi/kötü?” Sorusuna “Daha iyi” ve “Çok daha iyi” Diyen Katılımcıların Oranları (5’li Likert: 1. Çok daha kötü, 2. Daha kötü, 3. Aynı, 4. Daha iyi, 5. Çok daha iyi)

YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç’ın 4 Haziran’da duyurduğu üzere, bundan sonraki dönemlerde lisans ve lisansüstü programlarda uzaktan eğitimle verilecek derslerin oranının minimum %10 maksimum %40 olacağı öngörülmüştür (YÖK, 2020a). Büyük oranda lisans öğrencileri arasında gözlenen uzaktan eğitime karşı negatif tutum son YÖK düzenlemeleri ile öğrencileri üniversitelerden aldıkları eğitim konusunda memnuniyetsiz bırakacak olsa da yeni dönemde üniversiteler hangi dersleri online verecekleri konusunda bir tercih yapmak durumunda kalacaklardır. Bu konuda öğrenci tercihleri ile üniversite tercihlerinin uyumunun, genelde yükseköğretim memnuniyetini özelde ise uzaktan eğitim memnuniyetini direkt olarak etkilemesi muhtemeldir.

Anket sonuçlarına göre, online olarak verilmesi konusunda en çok destek gören dersler “Genel servis dersleri” (%38) ve “Sözel ağırlıklı dersler” (%32) olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların nerdeyse çeyreği (%24) “Yabancı dil dersleri”nin online olarak verilmesine destek verirken, “Sayısal dersler” ile “Fen/bilgisayar laboratuvarlarında yapılan derslerin” online olarak verilmesi konusunda ise öğrencilerin desteği çok düşük seviyelerde kalmıştır. Bir önceki soruya verilen cevaplarla beraber düşünüldüğünde tamamen uzaktan eğitime geçmek istemeyenlerden (%71) yarıya yakınının bazı derslerin online verilmesine onay verdiği görülmektedir. Ne var ki Şekil 4’te gözlemlenen en önemli husus, hiçbir dersin online verilmesini istemeyenlerin oranının çok yüksek (%36) olmasıdır. Bu durum, YÖK’ün uzaktan eğitimle ilgili son düzenlemelerinde yer alan %10-%40 aralığındaki online ders oranının üniversite programlarında minimum düzeyde tutulmasının ve zorunlu online ders oranının (%10) genel servis

dersleri üzerinden sağlamanın yükseköğretim ve uzaktan eğitim memnuniyeti için elzem olduğunu göstermektedir.

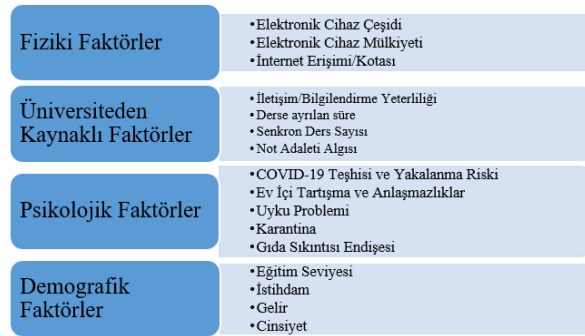

Şekil 4. “Salgından sonra bazı dersler online olarak verilecek olsa bu derslerin aşağıdakilerden hangileri olmasını tercih edersiniz?” Sorusuna Verilen Cevaplar⁴

II. Uzaktan Eğitim Memnuniyetini Etkilemesi Muhtemel Faktörler

Bölüm I’de incelenen verilere bakıldığında, katılımcıların uzaktan eğitimden sadece ortalama derecede memnun oldukları, pandeminin ardından tekrar yüz yüze eğitime dönüşmesinin istendiği, önümüzdeki dönemlerde zorunlu olarak verilecek olan uzaktan eğitim derslerinin ise katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak genel servis dersleri ve sözel dersler olmasının istendiği ortaya çıkmaktadır.

Peki, uzaktan eğitim konusunda yukarıda sunulan bu genel negatif tutumun sebepleri neler olabilir? Uzaktan eğitim memnuniyeti etkilemesi muhtemel dört ana faktör olduğu düşünülmektedir: (i) Fiziki faktörler; (ii) Psikolojik faktörler; (iii) Üniversiteden kaynaklı faktörler ve (iv) Demografik faktörler. Bu dört ana faktör ve içerdikleri alt faktörler Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Uzaktan Eğitim Memnuniyetini Etkilemesi Muhtemel Faktörler

i. Fiziki faktörler: Öğrencilerin uzaktan eğitime katılımını etkilemesi muhtemel uzaktan eğitimde kullanılan elektronik cihaz çeşidi ve mülkiyeti, internet erişimi ve kotası gibi fiziki/maddi etmenlerden oluşmaktadır.

⁴ Katılımcılar bu soruda birden fazla şık işaretleyebilmektedir. “Hiçbir ders” in online olarak verilmesini istemeyen katılımcılardan bazıları diğer şıkları da işaretlemişlerdir. Bu durum verilerde çelişki yarattığından dolayı bu sorunun raporlanmasında toplamda dokuz katılımcının cevabı dikkate alınmamıştır. Çelişkili cevap veren katılımcıların cevapları “Hiçbir ders” olarak kabul edildiği takdirde yeni dağılım: Hiçbir ders: %38, Genel servis dersleri: %37, Sözel ağırlıklı dersler: %31, Yabancı dil dersleri: 23%, Sayısal ağırlıklı dersler: %5, Laboratuvar dersleri: %2 olarak gerçekleşmektedir.

ii. *Üniversiteden kaynaklı faktörler*: Üniversitenin uzaktan eğitim sürecindeki öğrencilerle olan iletişimi, akademisyenlerin uzaktan eğitim bilgisi ve yaşanılmış olması muhtemel teknik problemlerin çözümü için öğrencinin harcadığı çaba uzaktan eğitim memnuniyetini etkilemesi muhtemel faktörlerdir. Senkron olarak verilen dersler yüz yüze eğitime daha yakın bir eğitim atmosferi sunduğundan dolayı, uzaktan eğitim yönteminin (senkron/asenkron) da uzaktan eğitim memnuniyetini etkilemesi büyük bir olasılıktır. Aynı zamanda, ödev üzerinden veya sınav üzerinden notlandırılma yapılması alınan derslerin daha kolay/zor geçilmesi ve daha fazla/az not alınabilmesi açısından farklılık gösterdiğinden uzaktan eğitimden memnuniyeti etkileyebilir. Son olarak, denetim zorluğundan dolayı online sınavların kopya çekilmesine müsait olması, kopya çekmeye niyetli öğrencilerin uzaktan eğitime bakış açılarını olumlu etkileyebileceken, kopya çekmekten kaçınan öğrenciler için bu durum tam tersidir.

iii. *Psikolojik faktörler*: Öğrencinin kendisi veya bir yakınına COVID-19 teşhisi konması bu psikolojik faktörlerin başında gelmektedir. Bir başka psikolojik faktör ise, COVID-19 hastalığına yakalanma riskidir. Hastalığın kalabalık şehirlerde daha yaygın olduğu göz önünde bulundurulduğunda pandemi döneminde bulunulan yerleşim yerinin özellikleri de uzaktan eğitim memnuniyetini etkilemesi muhtemel psikolojik faktörlerdendir. Diğer yandan, gıda sıkıntısından endişe duymak, evden dışarı çıkamamak ve uyku problemleri de bize pandemi dönemindeki psikolojik değişimleri gösterebilir.

iv. *Demografik faktörler*: Katılımcıların içinde buldukları eğitim seviyesinin uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyebileceği düşünülmektedir. Lisansüstü eğitiminin araştırma odaklı ve bireysel çalışma temelli doğası sebebiyle, uzaktan eğitime geçişin lisansüstü öğrencileri lisans öğrencilerine göre daha az etkilemiş olması muhtemeldir. Normalde tam veya yarı zamanlı olarak çalışmakta olan öğrenciler uzaktan eğitim sayesinde iş-okul dengesini daha iyi bir şekilde kurabilir, bu da uzaktan eğitim memnuniyetlerini etkileyebilir. Cinsiyet konusunda bir öngörüle bulunmak zor olmakla beraber, verilerde gözlemlenecek cinsiyete dayalı bir farklılık uzaktan eğitime dair önemli bilgiler verebilir.

II.I. Fiziki Faktörler

Uzaktan eğitim derslerinin takip edildiği elektronik cihaz çeşidi, cihazın mülkiyeti ve İnternet erişim imkânları öğrencilerin uzaktan eğitimi takip etme imkânlarını ve koşullarını gösterebilmesi açısından önem arz etmektedir.

a. Elektronik cihaz çeşidi ve mülkiyeti

Ankete katılan öğrencilerin uzaktan eğitimde verilen dersleri en çok hangi cihazla takip ettikleri ve bu cihazların kime ait olduğuna ilişkin sorulara vermiş oldukları yanıtlar Tablo 2 de gösterilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerin yaklaşık %68'lik kısmı online eğitim sürecini bilgisayar ya da tablet ile takip ederken, %31'lik kısmı ise telefonda takip etmiştir. Yine aynı tabloya göre uzaktan eğitimde kullanılan cihaz büyük oranda öğrencinin kendisine ait olsa da, katılımcıların %18'i aile üyelerinden birine, arkadaşına veya üniversiteye ait cihazlarla dersleri takip eden öğrencilerden oluşmaktadır.

Telefon ekranları bilgisayara ve tablete nazaran oldukça küçük ve ses düzeyleri ise çok daha azdır. Aynı zamanda, uzaktan eğitim platformları içerisinde navigasyon sağlama açısından telefonlar diğer elektronik cihazlara nazaran çok daha dezavantajlı konumdadır. Tüm bunlara ek olarak, telefon üzerinden online ders takibi sırasında, mesaj ve bildirim şeklinde telefona gelen uyarıların öğrencilerin dikkatini dağıtması pek muhtemeldir. Bu durumda, uzaktan eğitimin telefonda takip edilmesi uzaktan eğitim memnuniyetini büyük ihtimalle olumsuz etkileyebilir. Nitekim, Şekil 6'da görüldüğü üzere kendisine ait telefonla online eğitim sürecini takip eden öğrencilerin memnuniyet oranı (%25), bilgisayar ve tablet ile takip edenlere (%55) göre oldukça düşüktür.⁵ Bu sonuçlara göre, öğrencilerin online eğitimi telefonla takip etmesinin uzaktan eğitim memnuniyetini düşürdüğü görülmüştür.

⁵ Başkasına ait telefonla online eğitimi takip etmeye çalışan öğrencilerin sayısı çok az olduğu için tabloda gösterilmemiş de olsa, memnuniyet oranı minimuma çok yakındır (6 öğrencinin memnuniyet ortalaması 2/5).

Tablo 2. “Uzaktan eğitimde verilen dersleri en çok hangi elektronik cihazdan takip ediyorsunuz?” ve “Uzaktan eğitimde verilen dersleri çoğunlukla takip ettiğiniz cihaz kime ait?” Sorularına Verilen Cevaplar

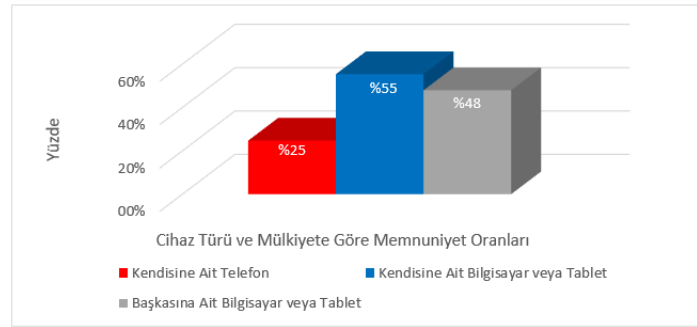
<i>En çok hangi elektronik cihaz kullanıldı</i>	
Bilgisayar	%67.1
Telefon	%31.5
Tablet	%1.4

<i>Kullanılan cihaz kime ait</i>	
Kendisine	%81.3
Aile Üyelerinden Birine	%17.6
Arkadaş veya Üniversiteme	%1.0

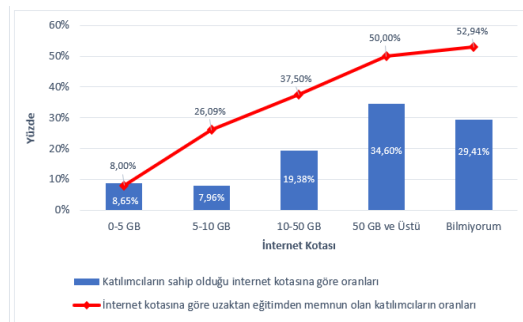
<i>Toplam</i>	
	%100.0

Şekil 6. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Cihaz Türü ve Mülkiyete Göre Uzaktan Eğitimden Yüksek Memnuniyet Duyan Katılımcıların Oranları

b. İnternet erişimi

Uzaktan eğitimi takip edebilme açısından bir diğer önemli nokta ise dersleri takip edebilecek düzeyde öğrencilerin internet kotasının olup olmadığıdır. Yüz yüze eğitimdeki 45 dakikalık ders yerine planlanan 20 dakikalık bir video ders, yüksek kalitede izlenmesi durumunda 500-600 MB arası internet kotası gerektirmektedir. Aynı şekilde 60 dakikalık yüksek kalitede online video ders izlemek ise yaklaşık olarak 1,5 GB kota gerektirmektedir. Yani, öğrencilerin dersleri rahatlıkla takip edebilmeleri için aylık ortalama 5 GB internete ihtiyaçları vardır. Şekil 7’deki veriler, internet erişiminin katılımcıların %90’dan fazlası için uzaktan eğitimde problem teşkil etmediğini göstermektedir.

Şekil 7. “Uzaktan eğitim sürecinde aylık kullanabildiğiniz İnternet kotanız ne kadar? (Telefon İnterneti dahil)” Sorusuna Verilen Cevaplar

Pandemi döneminde insanların eğlenmek ve rahatlamak için büyük ölçüde internete bağlı kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, aslında müzik dinleme, film izleme, sosyal medyayı takip etme gibi pandemi psikolojisini görece rahatlatabilecek aktiviteler için uzaktan eğitim dışında kullanılabilir yeterli miktarda internet kotasının da bulunmasını gerektirmektedir. Yani, uzaktan eğitim için en önemli gereksinimlerden olan internet kotası katılımcıların büyük çoğunluğu için sorun teşkil etmese de, internet kotasının fazlalığı dolaylı psikolojik yollardan uzaktan eğitim memnuniyetini etkilediği yine Şekil 7’de gözükmektedir. Katılımcıların sahip olduğu internet kotası arttıkça, uzaktan eğitim memnuniyet oranları da monotonik olarak artmaktadır.

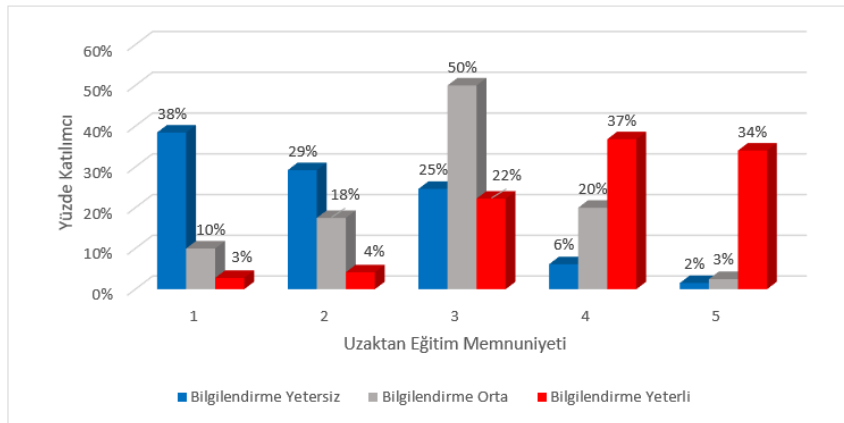
II.II. Üniversiteden Kaynaklı Faktörler

a. İletişim

Bilindiği üzere, pandemi döneminde yükseköğretim kurumlarındaki uzaktan eğitimin işleyişi sorunsuz geçmemiştir. Üniversiteler uzaktan eğitime geçiş sürecinde alt yapı yetersizlikleri, organizasyonel problemler ve akademik/ıdari personelin görece tecrübesizliklerinden dolayı birçok aksaklıkla karşılaşmışlardır. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Türkiye yükseköğretim kurumlarında toplamda yaklaşık 8 milyon öğrencinin ve 175 bin öğretim elemanının bulunduğu (YÖK, 2020b), aynı zamanda uzaktan eğitime geçişin çok hızlı bir şekilde tamamlanması gerektiği göz önüne alındığında pandemi döneminde uzaktan eğitimde karşılaşılan problemler gayet anlaşılabilir gözükmektedir.

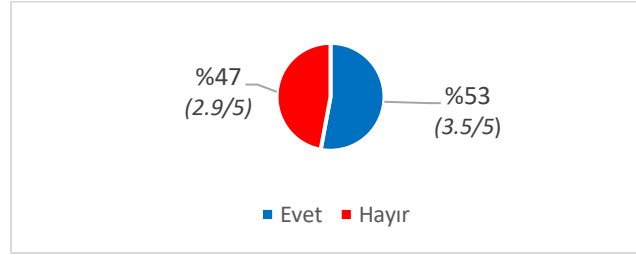
Tam da bu noktada, üniversitelerin öğrencilerle olan iletişimi büyük bir önem kazanmaktadır. Uzaktan eğitime geçişte yaşanan problemler ne kadar çok olursa olsun, üniversite-öğrenci arasında bulunan iletişim kanallarının sürekli olarak açık ve aktif olmasının pandemi döneminde öğrenciler üzerinde oluşan maddi ve psikolojik baskıyı azaltacağı, ders başarılarını arttıracığı ve üniversitenin vermiş olduğu uzaktan eğitim konusundaki memnuniyetini olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu doğrultuda, anket katılımcılarının rapor etmiş oldukları uzaktan eğitim memnuniyetlerine üniversite bilgilendirmelerini ne derece yeterli buldukları ekseninden bakmak bize önemli bilgiler vermektedir. Şekil 8’de görüldüğü üzere, üniversitenin uzaktan eğitim bilgilendirmelerini yetersiz bulan katılımcıların rapor ettikleri uzaktan eğitim memnuniyetleri monotonik olarak azalırken, yeterli bulanların uzaktan eğitim memnuniyetleri monotonik olarak artmaktadır (1: En düşük memnuniyet; 5: En yüksek memnuniyet). Üniversitenin bilgilendirmelerini orta derecede yeterli gören katılımcıların çoğunluğu (%50) ise uzaktan eğitimden yalnızca orta derecede memnun olduklarını rapor etmişlerdir.

Şekil 8. Uzaktan Eğitim Memnuniyetinin Katılımcıların Üniversite Bilgilendirmelerini Ne Derece Yeterli Bulduğuna Göre Dağılımı (1: En düşük memnuniyet; 5: En yüksek memnuniyet).

ASBÜ’de normalde uzaktan eğitime geçiş ve işleyişi ile ilgili problemleri çözmek adına özel bir teknik birim kurulmuş olmasına rağmen, yine de üniversitenin iletişim konusundaki performansını değerlendirmek amacıyla anket katılımcılarına “üniversitede uzaktan eğitim konusunda yardım alabilecekleri bir birim olup olmadığını” sorulmuştur. Şekil 9’da görüldüğü üzere, katılımcıların %47’si hâlihazırda teknik problemlerle ilgilenen birimin varlığından habersizdir. Ayrıca, üniversite biriminden haberdar olmayan katılımcıların uzaktan eğitim memnuniyet ortalamasının, haberdar olanlara kıyasla %20 daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm bunlar, pandemi gibi olağanüstü durumlarda kurumsal iletişimin önemini göstermektedir.

Şekil 9. “Uzaktan eğitimde karşılaşılabileceğiniz teknik sorunlar için üniversitede ulaşabileceğiniz “özel bir birim/sistem” var mıydı?” Sorusuna Verilen Cevaplar (Parantez içleri “ortalama uzaktan eğitim memnuniyetlerini” göstermektedir)

Pandemi gibi olağanüstü durumlarda iletişimin ne kadar önemli olduğu konusunda yukarıda sunulan veriler önemli ipuçları vermektedir. Eğitimi kolaylaştırıcı imkânları hayata geçirmek, ancak bu imkânların varlığından haberdar olduğu ve kullanıldığı derece değerli olabilir. Türkiye’deki üniversitelerin uzaktan eğitim tecrübelerinin genel olarak az olması ve uzaktan eğitim uygulamalarına pandemi sebebiyle çok hızlı bir şekilde geçiş sağlanmaya çalışıldığı göz önünde bulundurulduğunda iletişim konusuna fazla ağırlık verilememesi anlaşılabilir bir durumdur. Ne var ki, pandemiden sonra yaşanabilecek muhtemel benzer süreçlerde, üniversitelerin öğrencilerle iletişime daha çok önem vermesi, olabildiğince fazla iletişim kanalı kullanarak uzaktan eğitim süreçleri hakkında öğrencilerle sade ve anlaşılabilir şekilde bilgi aktarması elzemdir.

b. Eğitime ayrılan süre

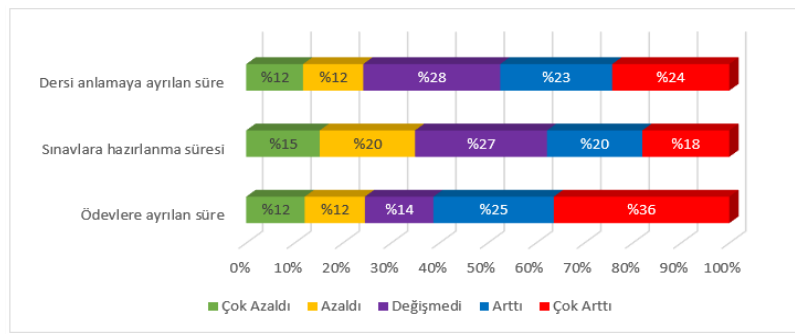
Katılımcıların uzaktan eğitimden memnuniyet algılarını etkileyen unsurlardan biri de dersi anlamaya, sınava hazırlanmaya ve ödev tamamlamaya ayırdıkları sürelerdir. Ders için harcanan sürenin artması öğrenciler gözünde uzaktan eğitime karşı olumsuz bir izlenim bırakabilir. Şekil 10’te görüleceği üzere, katılımcıların yaklaşık yarısı “dersi anlamaya ayırdıkları süre”nin uzaktan eğitim döneminde (çok) arttığını rapor etmişlerdir. Bu durum, pandemi döneminde verilen online derslerin yetersiz kalmış olabileceğini ve bu sebeple de öğrencilerin dersi anlamak için normalden daha çok vakit harcadığını gösteriyor olabilir.

Katılımcıların yaklaşık %60’ı sınava hazırlanma sürelerinin (çok) azaldığı ya da değişmediğini belirtmiştir. Geri kalan %40 gibi azımsanmayacak bir çoğunluğun sınava hazırlanmak için daha fazla vakit harcamak zorunda kaldıklarını rapor etmeleri ise online derslerin bu grup öğrenciler için yetersiz kalmış olabileceğini göstermektedir.

Şekil 10’daki en dikkat çekici nokta, katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin (%61) “ödevlere ayırdıkları sürenin” (çok) artmış olduğunu rapor etmeleridir. Anket çalışmasının sonunda yer alan ve cevaplanması opsiyonel olan “Uzaktan eğitim ile ilgili görüş ve önerileriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplardan bazılarının “artan ödev yükü” ile ilgili olması, bu değişkenin uzaktan eğitim konusunda olumsuz bir algı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin bir öğrencinin yorumu şöyledir:

Hiç bu kadar ödev yaptığım olmamıştı. Hastalıktan değil ödevlerden dolayı psikolojim bozuldu. Ailemle olan ilişkim kötüleşti. Aynı evdeyiz ama vakit geçiremiyoruz birlikte. Annem odama gelip bir şey sorduğunda ne dediğini anlamıyorum çünkü ödevlere yoğunlaşmış durumdayım. Evde bir bilgisayar var ve kötü durumda. Kardeşimin online dersi ile benimki çakışıyor. İnternet bağlantım da iyi değil.

Uzaktan eğitimdeki ödev ve projeler öğrencilerin online verilen dersleri daha iyi anlamasında rol oynamaktadır. Ne var ki, pandeminin olumsuz psikolojik etkileri göz önünde bulundurularak, artması muhtemel bu ödev yükünün uzaktan eğitimin başlangıcında daha açık ve iyi bir şekilde anlatılması, izlencede yer alan konularda azalmaya gidilmesi ya da ödev yükünün hiç arttırılmaması öğrencilerin pandemi döneminde aldıkları uzaktan eğitim konusunda büyük ihtimal daha olumlu kanaatlere sahip olmasını sağlayabilirdi.

Şekil 10. “Uzaktan eğitimde derslerinize ayırdığınız süre yüz yüze eğitime göre nasıl değişti?” Sorusuna Verilen Cevaplar

c. Uzaktan eğitim yöntemi: Senkron-asenkron

Bilindiği üzere uzaktan eğitim öğrencilerin belirli bir “mekâna” (çoğu zaman üniversite kampüsleri) bağlı kalarak eğitim alma zorunluluklarını ortadan kaldırmaktadır. Senkron ve asenkron dersler ise uzaktan eğitimdeki “zaman” kısıtı ile ilgilidir.

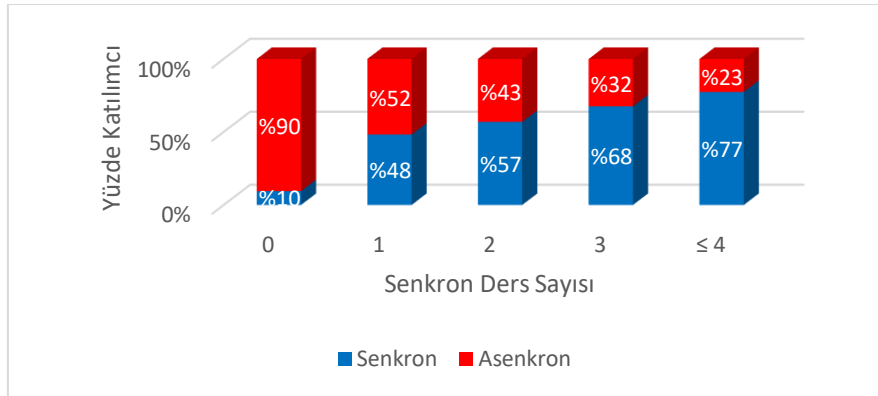
Ders materyalinin online bir sistem üzerinden paylaşıldığı ve sadece “gerçek zamanlı olmayan” etkileşimlere izin veren asenkron uzaktan eğitim modelinin esnek yapısı itibariyle öğrencilerin iş ve eğitim hayatı arasındaki dengeyi ayarlayabilmelerine imkân sağladığı gösterilmiştir (Buxton, 2014; Hrastinski, 2008). Ayrıca bu modelde öğrenciler çoğunlukla tek başlarına ve kendi öğrenme hızlarına göre eğitimlerini ayarlayabildiklerinden dolayı daha üst düzey düşünme yetenekleri de geliştirebilmektedirler (Alexander et al., 2014; Hrastinski, 2008; Huang & Hsiao, 2012). Bunun yanı sıra asenkron model, bir grup öğrencinin tartışmaları domine etmesini engellediğinden dolayı daha eşit bir derse katılım imkânı da sunmaktadır (Huang & Hsiao, 2012). Bu modelin negatif tarafları ise, öğrencilerin eleştirel düşünme imkanını kısıtlaması (Chou, 2002), geribildirim ve cevapların ulaşmasının zaman alması (Alexander et al., 2014; Branon & Essex, 2001) ve öğrencinin eğitim sürecinde kendisini yalnız hissedebilmesidir (Branon & Essex, 2001; Huang & Hsiao, 2012; Tunceren et al., 2015).

Senkron uzaktan eğitim modelinin amacı ise video konferans platformları üzerinden gerçek zamanlı olarak yüz yüze eğitimin bir benzerini oluşturabilmektir. Bu uzaktan eğitim modelinin avantajları arasında öğrenciler arasındaki birliktelik hissiyatını arttırması (Huang & Hsiao, 2012), sanal da olsa insanların aynı ortamdaki varlığının artması (Yamagata-Lynch, 2014) ve öğrencinin konuyu kendi başına öğrendiği hissiyatını ciddi oranda düşüreceği (Jaggars, 2014) sayılmıştır. Aynı zamanda senkron olarak uzaktan eğitim gören öğrenciler yorumlarına anlık olarak geri bildirim ve sorularına anlık

olarak cevap alabilmektedirler (Martin, Parker, Deale, 2012; Skylar, 2009). Bu uzaktan eğitim modeli ayrıca öğrencinin öğretmenden jest, mimik ve vücut tepkileri gibi sözsüz iletişim sinyallerini de alabilmesine olanak sağlamaktadır (Rudd & Rudd, 2014). Özetle, her ne kadar iki yöntem de birer uzaktan eğitim çeşidi olsa da senkron dersler öğrenciye üniversite ortamındaki dersliklerde aldıkları eğitime daha yakın bir öğrenme imkanı sunmaktadır.

Anket katılımcılarının yaklaşık yarısı senkron dersleri daha yararlı bulurken diğer yarısı asenkron dersleri eğitimleri için daha yararlı bulmaktadırlar. Ne var ki, katılımcıları “aldıkları senkron ders sayısına” göre gruplandığımızda karşımıza ilginç bir tablo çıkmaktadır. Şekil 11’de görüldüğü üzere aslında canlı ders dinleme deneyimleri arttıkça, katılımcıların senkron yöntemle verilen dersleri daha yararlı buldukları açıkça gözükmemektedir. Bir başka deyişle, senkron ders tecrübesi arttıkça, senkron yöntemi tercih monotonik olarak artmaktadır.⁶

Senkron ders deneyimi-senkron ders tercihi ilişkisi aslında, önceki bölümlerde ele alınan uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle karşılaştırılmasından elde ettiğimiz çıkarımlara destek vermektedir. Katılımcıların senkron yöntemi daha yararlı bulmalarındaki sebebin, aslında senkron yöntemin yüz yüze eğitime daha yakın bir eğitim atmosferi sunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şekil 11. “Uzaktan eğitimde uygulanan ders anlatım yöntemlerinden hangisini daha yararlı buluyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Katılımcıların “Canlı Ders Anlatımı Olan Ders Sayılarına” Göre Dağılımları

d. Not adaleti algısı ve online sınav uygulamaları

Pandemi döneminde üniversitelerin uzaktan eğitimle alakalı yaşadıkları en büyük çıkmazlardan biri ölçme değerlendirme nasıl yapılacağı konusuydu. YÖK’ün 11.05.2020 tarihli duyurusunda, üniversitelerin pandemi dönemindeki ölçme değerlendirme yöntemlerini kendi bünyelerinde belirlemeleri kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine, bazı üniversiteler tüm derslerde sadece ödev/proje vb. üzerinden, bazı üniversiteler online sınavlar üzerinden ölçme değerlendirme yapma kararı almışlardır. ASBU gibi bazı üniversiteler ise akademisyenleri istedikleri ölçme değerlendirme yöntemini seçmekte özgür bırakmışlardır.

Her dersin ödev üzerinden ölçme değerlendirme yapmaya uygun olmadığı açıktır. Örneğin, sayısal ağırlıklı derslerde ödev olarak verilen soru setlerinin öğrenciler tarafından grup olarak

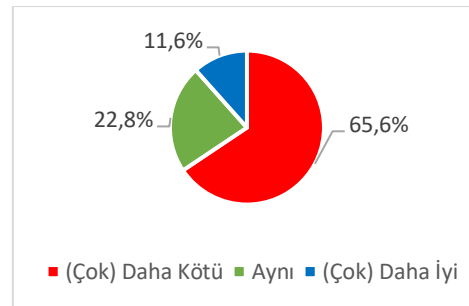
⁶ Bunun yanında, hiç senkron ders almamış katılımcıların bile yaklaşık %10’unun senkron dersleri daha yararlı bulması asenkron olarak aldıkları derslerde yaşadıkları soru soramama, yorum yapamama ve eğiticiden geri dönüş alamama gibi problemlerin önemli bir göstergesidir. Buradan hareketle, senkron ders tecrübesinin yanı sıra, asenkron ders tecrübesinin de uzaktan eğitim yöntemi tercihinde etkili olabileceği söylenebilir. Bu sebepten dolayı, katılımcıların senkron-asekron ders tercihleri bir de “senkron ders oranı”na göre de incelenmiş, senkron ders oranı arttıkça katılımcılar senkron yöntemini daha yararlı bulma eğiliminde oldukları görülmüştür.

çözülebilmesi veya doğru soru çözümlerinin öğrenciler arasında kolaylıkla paylaşılabilir olması ölçme değerlendirme adaletli bir şekilde yapılabilmesini olanaksız kılmaktadır.

Bu durum her ne kadar her öğrenciye farklı soru setleri atanarak çözülebilecek olsa da, özellikle sınıf mevcudu fazla olan derslerde akademisyenin elinde ödev olarak verebileceği çok fazla sayıda sorunun bulunmasını gerektirmektedir. Örneğin, 20 kişilik bir sınıfa verilecek 10 soruluk bir ödev bile toplamda 200 farklı sorunun var olmasını gerektirirken, sınıf mevcudu 50 olduğunda tek bir dersin ölçme değerlendirme için akademisyenin 500 soru hazırlaması gerekmektedir. Her bir soruyu hazırlama süresinin en az 5 dakika, notlandırma süresinin ise en az 2 dakika olduğunu varsaydığımızda dönemde iki ders veren bir akademisyenin 50 öğrencinin vize ve final ödevlerini hazırlayıp notlandırması toplamda yaklaşık 10 kesintisiz gün sürmektedir. Kısaca, özellikle sayısal dersler için sadece ödev üzerinden ölçme değerlendirme yapılması sürdürülebilir gözükmemektedir.

Diğer taraftan, sınav esnasındaki denetimin zorluğu (hatta imkansızlığı) göz önünde bulundurulduğunda ise online sınavlar üzerinden adaletli bir şekilde ölçme değerlendirme yapılabilmesi mümkün gözükmemektedir. Online sınavlarda öğrencilerin kitle iletişim araçlarını kullanarak birbirleri ile iletişim kurabilmesi, internet üzerinden kolaylıkla bilgi edinebilmesi ve ders kitabı/ders notlarından yardım alabilmesi gayet kolaydır.

Online sınavların çeşitli video konferans yazılımları kullanılarak eş zamanlı olarak yapılması kopya denetimini bir nebze artırabilir. Sınav esnasında öğrencilerin web kameralarının ve/veya mikrofonlarının açık olması öğrencilerde denetlenme hissini artırabilir ve kopya oranını düşürebilir. Ne var ki, öğrenciler ev ortamlarının görüntülenmesini/duyulmasını istemediği gibi geçerli bir savunma ile bu uygulamaya karşı gelebilirler. Web kamerası/mikrofon açma konusunda herhangi bir zorunluluk özel hayata müdahale olarak algılanabilir ve hukuki problemlere yol açabilir.

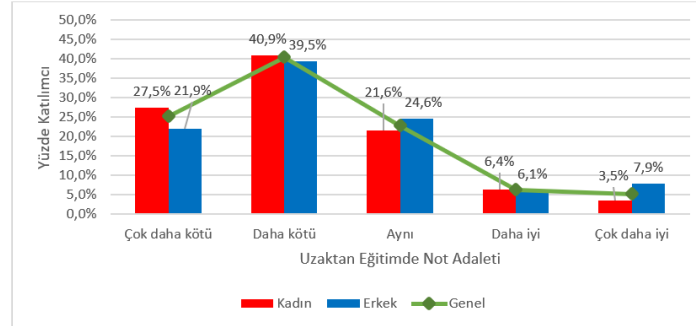
Şekil 12. “Yüzyüze eğitimle karşılaştırıldığında, uzaktan eğitim not adaleti konusunda sizce ne kadar iyi/kötü?” Sorusuna Verilen Cevaplar (5’li Likert: 1. Çok daha kötü, 2. Daha kötü, 3. Aynı, 4. Daha iyi, 5. Çok daha iyi)

İş bu sebeplerden dolayı -ödev ya da online sınav olsun- uzaktan eğitimde uygulanan ölçme değerlendirme yöntemlerinin ikisinin de adaletli bir not dağıtımına imkân vermediği düşünülmektedir. Şekil 12’de görüleceği üzere, anket katılımcılarının %65’ten fazlası not adaleti açısından uzaktan eğitimi yüz yüze eğitime göre “daha kötü” veya “çok daha kötü” olarak görmektedirler. Katılımcıların sadece yaklaşık %11’i uzaktan eğitimi not adaleti açısından “daha iyi” ya da çok daha iyi olarak nitelendirmişlerdir. Bu %11’lik grubun üçte birinden fazlası ise daha çok araştırma odaklı eğitim gören lisansüstü öğrencilerden oluşmaktadır.

Günlük hayatta kadınların erkeklere göre daha dürüst davranış sergiledikleri pek çok laboratuvar ve laboratuvar dışı deneyde gösterilmiştir (Conrads ve ark., 2017; Kajackaite & Gneezy, 2017; Kocher, Schudy & Spandig, 2017; Abeler, Nosenzo, Raymond, 2016). Bu durumda, uzaktan eğitimdeki ölçme değerlendirme yöntemlerinin kopya çekmeye elverişli doğasından kadın öğrencilerin daha çok rahatsız olmuş olması muhtemeldir. Şekil 13’te görüleceği üzere, uzaktan eğitimi not adaleti açısından yüz yüze

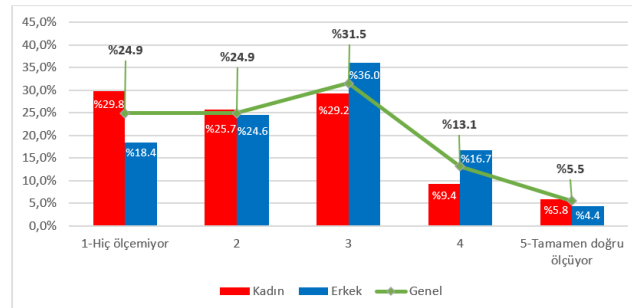
eğitime göre “daha kötü” ve “çok daha kötü” bulan kadınların oranı (%68.4) erkeklerin oranından (%61.4) yaklaşık %11 daha fazladır. Uzaktan eğitimi not adaleti açısından yüz yüze eğitime göre “daha iyi” ve “çok daha iyi” bulan kadınların oranı (%3,5) erkeklerin oranının (%7,9) yarısından azdır.

Şekil 13. “Yüzyüze eğitimle karşılaştırıldığında, uzaktan eğitim not adaleti konusunda sizce ne kadar iyi/kötü?” Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Dağılımı (5’li Likert: 1. Çok daha kötü, 2. Daha kötü, 3. Aynı, 4. Daha iyi, 5. Çok daha iyi)

Uzaktan eğitimdeki ölçme değerlendirme adaletsiz olarak algılanmasındaki en önemli sebeplerden birinin kopya denetiminin zor olduğu online sınavlar uygulamaları olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar, ödev/proje üzerinden yapılan ölçme değerlendirmeler de kopya konusunda benzer problemlere sahipse de, bu problemler yüz yüze eğitim sürecinde de vardır. Özetle, öğrencinin not adaleti algısını etkilemesi en muhtemel konunun uygulama yöntemi uzaktan eğitimden dolayı değişmiş olan sınav sisteminin olduğu düşünülmektedir.

Şekil 14’te görüldüğü üzere, katılımcıların yalnızca %5,5’i online sınavları ölçme değerlendirme konusunda tamamen yeterli bulurken, %25’i online sınavların öğrencinin dersi öğrenip öğrenmediğini hiç ölçemediğini düşünmektedir. Değerlendirme ölçeğindeki ortalama puanı (3/5) referans aldığınızda ise, online sınavlardan memnun olmayan katılımcı oranı dramatik olarak %50’ye çıkarken (%25 + %25), memnun olanların oranı yalnızca %19’da (%6 + %13) kalmaktadır. Burada en önemli noktalardan biri, kadın katılımcıların erkeklerden yaklaşık %70 daha fazla sıklıkta ilgili değerlendirmeye minimum puan vermesidir. Kadınlar aynı zamanda online sınav değerlendirmesine erkeklere göre çok daha az sıklıkta yüksek puan vermişlerdir (Kadın: %15,2; Erkek: %21,1). Verilerin genel görünümü ve cinsiyete göre dağılımı, uzaktan eğitimin not adaleti açısından yüz yüze eğitimden daha kötü bulunmasının olası nedenlerinin başlıcasının pandemi döneminde uygulanan online sınavlardan olduğunu göstermektedir.

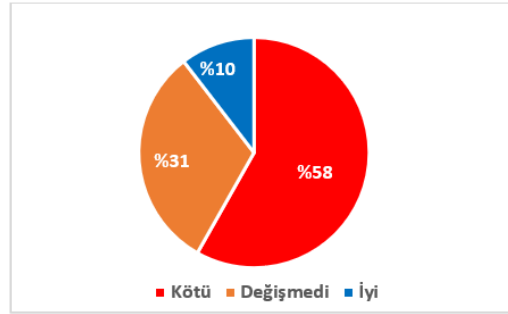

Şekil 14. “Uzaktan eğitimde yapılan "online sınavlar" sınıf ortamındaki sınavlara göre öğrencinin dersi öğrenip öğrenmediğini sizce ne derece ölçebiliyor?” Sorusuna Verilen Cevaplar (5’li Likert. 1: Hiç ölçemiyor; 5: Tamamen doğru ölçüyor)

II.III. Psikolojik Faktörler

COVID-19 salgınının yayılmasını önleme amacıyla alınan hızlı ve sert önlemler normal hayatı büyük ölçüde kısıtlamıştır. İnsanların izolasyon sürecinde evlere hapsedilmesi, çoğu işletmenin geçici süre kapanması, gıda sıkıntısı çekilebileceği endişesi gibi etmenler insanların psikolojileri üzerinde ciddi etkilere sebep olmuştur. Bu sebeple, salgın yalnızca hastalığı geçiren kişileri ve ailelerini değil, aynı zamanda öğrencilerin de psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Öğrencilerin psikolojisini etkilemesi muhtemel faktörlerin başında, öğrencinin kendisi veya bir yakınına COVID-19 teşhisi konması ve hastalığına yakalanma riski yer almaktadır. Aynı zamanda, gıda sıkıntısından endişe duymak, evden dışarı çıkma sıklığı ve uyku problemleri de pandemi dönemindeki psikolojik değişimleri yansıtabilecek önemli faktörlerdendir.

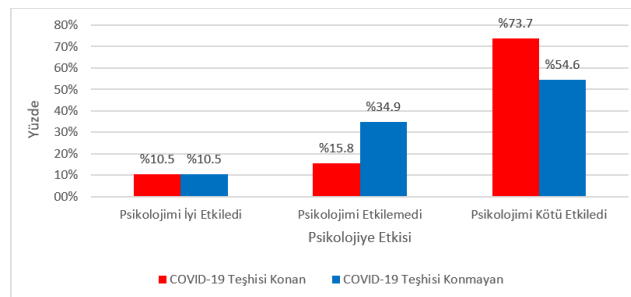
Psikolojisi olumsuz etkilenen öğrencilerin derslere yeteri kadar zaman ayıramayacağı ve/veya odaklanamayacağı göz önünde bulundurulduğunda, uzaktan eğitim konusunda pandemi psikolojisinin de ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Anket sonuçlarına göre de, katılımcıların büyük çoğunluğu (%58) COVID-19 pandemisinin psikolojilerini kötü/çok kötü etkilediğini, çok az bir kısmı ise (%10) bu dönemde psikolojilerinin iyi yönde etkilendiğini rapor etmişlerdir (Şekil 15). Bu bölümün devamındaki alt başlıklarda COVID-19 psikolojisini etkilemesi muhtemel faktörler daha yakından incelenecektir.

Şekil 15. “COVID-19'un genel olarak "psikolojinizi" nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtlar

a. COVID-19 teşhisi ve hastalığa yakalanma riski

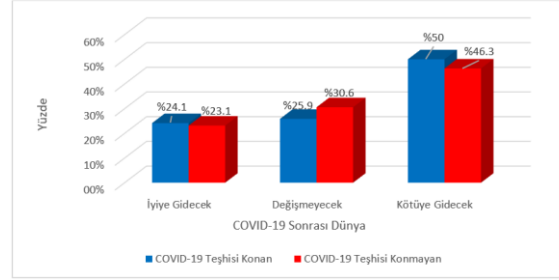
COVID-19 hastalığına maruz kalmak pandemi psikolojisini etkileyebilecek sebeplerin başında gelmektedir. Şekil 16'ya göre kendine veya bir yakınına COVID-19 teşhisi konan katılımcıların psikolojileri (%73.7), konmayanlara göre çok daha olumsuz etkilenmiştir (%54.6). Aynı zamanda, hastalığa maruz kalmamış katılımcılar daha fazla sıklıkta pandeminin psikolojilerini etkilenmediğini rapor etmişlerdir.

Şekil 16. Kendine veya Bir Yakınına COVID-19 Teşhisi Konan/Konmayan Katılımcıların Psikolojilerindeki Değişimler

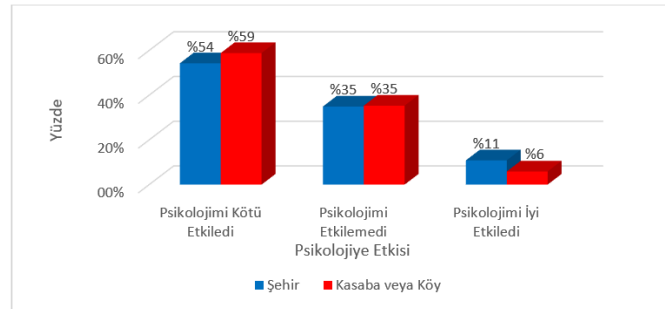

Pandemi psikolojisini yansıtan bir diğer faktör ise, geleceğe yönelik beklenti ve umuttur. Bir insan sermayesi olan eğitime yapılan yatırımdan gelecekte bir getiri getirmesi beklenmektedir. Şekil 17'ye göre, kendisine veya bir yakınına COVID-19 teşhisi konmuş ya da konmasın öğrencilerin yarısına yakını pandemiden sonra dünyanın daha kötüye doğru gideceğini düşündüklerini rapor etmişlerdir. Buna göre, geleceği umutsuz gören öğrencilerin uzaktan eğitime motive olamamış olması kuvvetle muhtemeldir.

Şekil 17. Kendine veya Bir Yakınına COVID-19 Teşhisi Konan/Konmayan Katılımcıların COVID-19 Sonrası Beklentileri

Kişinin kendisine veya tanıdıklarına COVID-19 teşhisi konmamış olsa bile, hastalığa yakalanma riski de pandemi psikolojisini etkilemesi muhtemel göstergelerden biridir. Pandeminin kalabalık ortamlarda daha yaygın olarak görüldüğü göz önüne alındığında, pandemi döneminde yaşanan yerleşim birimi bir açıdan bize hastalığa yakalanma riskini de verebilmektedir. Şekil 18'de gösterildiği üzere öğrencilerin psikolojileri yaşadıkları yerleşim yeri fark etmeksizin yaklaşık olarak aynı düzeyde etkilenmiştir. Yani, karantina dönemini köy/kasaba gibi daha az nüfusa sahip yerleşim yerlerinde geçiren katılımcılar psikolojileri de kalabalık nüfusa sahip şehirlerde yaşayan katılımcılar kadar olumsuz etkilenmiştir.

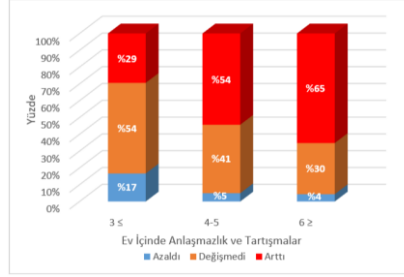

Şekil 18. Kendine veya Bir Yakınına COVID-19 Teşhisi Konmayanların Yerleşim Yeriine Göre Psikolojileri

b. Hane halkı sayısı ve ev içi anlaşmazlıklar

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin memnuniyetini etkileyecek bir diğer önemli husus da hane halkı sayısı ve ev içindeki anlaşmazlıklardır. Pandemi süreciyle birlikte eğitimlerini evlerinden devam ettirmek zorunda kalan öğrenciler aile bireyleriyle daha fazla vakit geçirmek durumunda kalmışlardır. Diğer aile üyelerinin de pandemi döneminde eve kapanmış olmasından dolayı ev içi anlaşmazlıklarda bir artışın söz konusu olabileceği, bunun da öğrencinin pandemi dönemindeki psikolojisini olumsuz etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Şekil 19, hane halkı sayısına göre pandemi döneminde ev içi anlaşmazlıklardaki değişimi göstermektedir. İzolasyon dönemi boyunca üç veya daha az kişi yaşayan hanelerde, ev içi anlaşmazlıklar büyük oranda değişmezken, hane halkı sayısı arttıkça ev içi anlaşmazlık

ve tartışmalar da oldukça artmıştır. Bu durumun özellikle kalabalık aile ortamında yaşayan ve hali hazırda salgının yarattığı psikolojik etkiler nedeniyle dikkatleri çabuk dağılmaya yatkın olan öğrencileri olumsuz etkilediği ve uzaktan eğitim memnuniyetini düşürebileceği düşünülmektedir.

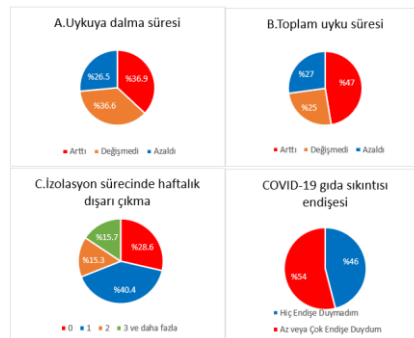

Şekil 19. Pandemi Döneminde Hane Halkı Sayısına Göre Ev İçi Anlaşmazlıklardaki Değişim

c. Pandemi psikolojisini yansıtan diğer etmenler

Pandemi süreciyle birlikte yukarıda belirtilen temel faktörlere ek olarak, diğer psikolojik etkenler olarak tanımlayabileceğimiz günlük yapılan aktivitelerde ortaya çıkan problemler de bu sürecin psikolojik etkilerini gözlemlemek açısından önem arz etmektedir. Bu problemlerin başında uykuya dalmak veya uykuyu sürdürmekte yaşanan sorunlar olarak tanımlanabilen uykusuzluk (Plotnik, 2009: 162) gelmektedir. Uyku eksikliğinin bağışıklık sistemini olumsuz etkilediği (Irwin ve ark., 1994), konsantrasyonu düşürdüğü, aşırı hassaslığa, mutsuzluğa sebebiyet verdiği çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Drummond, 2000). Şekil 20’de görüldüğü üzere katılımcıların ciddi bir çoğunluğu (%37) pandemi süreci ile birlikte uykuya dalma sürelerinde artış olduğunu rapor etmişlerdir. Katılımcıların %27’den fazlası ise pandemi döneminde toplam uyku sürelerinin azaldığını rapor etmişlerdir. COVID-19’a yakalanma korkusu ve ev içi yaşanan tartışmalar gibi izolasyon dönemindeki olumsuz fiziksel koşulların uykusuzluğun ana sebebi olan aşırı endişe ve gerginliği (Plotnik, 2009: 575) arttırmış olması, bunun da uzaktan eğitim konsantrasyonunu ve verimini düşürmüş olması muhtemel gözükmektedir.

Uyku göstergelerinin yanı sıra, kısıtlı sosyal hayat ve dışarıya çıkamama gibi karantina dönemine ait sıkıntılar öğrenci psikolojisinin pandemi sürecinde ne düzeyde etkilendiğini ortaya koyabilir. Brooks ve arkadaşlarının (2020) yakın zamanda pandemi karantina psikolojisini konu aldıkları geniş kapsamlı araştırması ve başka araştırmalar (Hawryluck ve ark., 2004) göstermektedir ki, karantina süresinin uzaması zayıf zihin sağlığı, stres ve sinir gibi olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu doğrultuda, anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun karantina döneminde hiç dışarı çıkmamış (%28,6) veya haftada bir/iki gün (%55,7) dışarı çıkabilmiş olması ciddi psikolojik etkilere sebebiyet vermiş, bu da uzaktan eğitim konsantrasyonunu ve verimini olumsuz etkilemiş olabilir.

Şekil 20. Pandemi Dönemindeki Psikolojiyi Yansıtan Göstergelerdeki Değişimler

Karantina döneminde psikolojik etkileri yansıtan bir diğer önemli faktör ise gıda sıkıntısı çekme endişesidir. Brooks ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmaya göre karantina sürecinde yetersiz gıda bulunacağı düşüncesi insanlarda önemli derecede hayal kırıklığı hissi ve stres oluşturmaktadır. Nitekim anket katılımcılarının yarısından fazlası (%54) COVID-19 süreciyle birlikte az veya çok gıda sıkıntısı endişesi duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, karantina döneminde gıda sıkıntısı çekileceği endişesi öğrenci psikolojisinin olumsuz etkilendiğini desteklemektedir.

II.IV. Demografik Faktörler

a. Eğitim seviyesi ve istihdam durumu

Verilere daha yakından bakıldığında ise, tamamen uzaktan eğitime geçme konusunda verilen desteğin lisansüstü öğrenciler arasında daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 3). Aynı doğrultuda, uzaktan eğitime verilen desteğin istihdama göre dağılımının, eğitim seviyesine göre dağılımına çok yakın olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun lisansüstü eğitim alan öğrencilerin eğitimlerinin yanında aynı zamanda aktif olarak bir işte çalışıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ankete katılan lisans öğrencilerinin yaklaşık %97'si bir işte çalışmazken, lisansüstü öğrencilerin yaklaşık %62'si üniversite eğitimi ile iş hayatını birlikte yürütmeye çalışmaktadır. Daha çok araştırma odaklı olan lisansüstü derslerin uzaktan eğitim ile verilmesi, hâlihazırda aktif olarak bir işte de çalışan lisansüstü öğrencilerin iş-okul dengesini kurmasına olanak sağladığı düşünülmektedir.

Tablo 3. “Salgından sonra üniversite eğitimi tümüyle online olarak verilse kabul eder misiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Eğitim Seviyesi ve İstihdam Durumuna Göre Dağılımı

	Genel	Lisans	Lisansüstü	Çalışmayan	Çalışan
<i>Tamamen uzaktan eğitime geçilsin mi?</i>					
Evet	%29	%23	%53	%24	%57
Hayır	%71	%77	%47	%76	%43
<i>İstihdam durumu</i>					
Çalışan	%16	%3	%62		
Çalışmayan	%84	%97	%38		

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mart ayının ortalarından itibaren COVID-19 pandemisi sebebiyle Türkiye’de bulunan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitime geçilmiştir. Ne var ki, uzaktan eğitim uygulamaları üniversiteden üniversiteye, bölümden bölüme hatta dersten derse değişiklik göstermiştir. Kurumlardan kaynaklı farklı uygulamaların başında ders verme yöntemi (senkron-asenkron), notlandırma yöntemi (online sınavla-ödevle) ve değişen ders süreleridir. Öğrenci tarafında ise, uzaktan eğitime erişim imkânı, pandeminin psikolojik etkileri ve istihdam gibi demografik faktörler değişiklik arz eden konulardır.

Sunulan çalışmada, ASBÜ öğrencileri ile “uzaktan eğitim ve COVID-19” konulu anket çalışması üzerinden ve bahsi geçen varyasyonlar kullanılarak öğrencilerin uzaktan eğitim memnuniyetlerini etkilemesi muhtemel sebepler keşfedilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar bu çalışmada tek bir üniversite bünyesinde bulunan öğrencilerden sağlanan veriler kullanılmış olsa da elde edilen bulgular ileride yapılması planlanan üniversiteler arası daha geniş çaplı çalışmaların tasarımlarına yol gösterebilecek değerdedir. Bununla birlikte, bu makalede açıklanan uzaktan eğitim memnuniyetini etkilemesi muhtemel temel faktörler gelecekte uzaktan eğitimle ilgili daha büyük veriler kullanılarak yapılabilecek ekonometrik analizler için değerli bilgiler sunmaktadır⁷.

⁷ Verileri kullanılarak yapılan sağlam ölçünlü sıradan en küçük kareler regresyon sonuçlarına göre, fiziksel, psikolojik, üniversiteden kaynaklı ve demografik faktörlerin uzaktan eğitim memnuniyetini anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüş olmasına karşın makalenin uzunluğu göz

Çalışmada katılımcıların uzaktan eğitimden genel olarak memnun olmadıkları, baskın bir çoğunluğunun yüz yüze eğitimi farklı eğitim çıktıları yönünden uzaktan eğitime tercih ettikleri gösterilmiştir, yeni dönemde YÖK kararları doğrultusunda uzaktan eğitimle verilecek derslerin genel servis dersleri ve sözel ağırlıklı dersler olmasını istedikleri gösterilmiştir. Genel olarak uzaktan eğitim konusundaki bu negatif tutumun farklı fiziki, psikolojik, üniversiteden kaynaklı ve demografik faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. İlgili fiziki ve psikolojik faktörlerle ilgili ulaşılan bulgular şu şekildedir: (i) Uzaktan eğitimin telefondan ve/veya başkasına ait elektronik cihazdan takip edilmesi uzaktan eğitim memnuniyetini olumsuz etkilemiştir. (ii) Öğrencilerin internet kotaları genel olarak uzaktan eğitim derslerinin takip edilmesi için yeterli gözükmemektedir. (iii) COVID-19 teşhisi ile hastalığa yakalanma riski, karantinadan kaynaklı artan ev içi tartışma/anlaşmazlıklar ve pandemi psikolojisini göstermesi muhtemel uykuya dalma sürelerindeki artış, uzaktan eğitimi olumsuz etkileyen psikolojik faktörler arasındadır.

Üniversiteden kaynaklı faktörlerle ilgili ulaşılan bulgular ise şu şekilde sıralanabilir: (i) Pandemi gibi olağanüstü durumlarda, üniversitelerin kurulu altyapısı ve organizasyon yapısı kadar öğrencilerle olan iletişimi de bir o kadar önem arz etmektedir. (ii) Dersi anlamaya ve ödevlere ayrılan sürenin görece artması uzaktan eğitim memnuniyetini olumsuz etkilemiştir. (iii) Senkron ders tecrübesi arttıkça öğrencilerin senkron yöntemi tercih ettikleri gözlemlenmiştir. (iv) Uzaktan eğitim ölçme değerlendirilmesinin adaletsiz olarak algılanmasının uzaktan eğitimden memnuniyeti azalttığı; bunun ana sebebinin ise kopya denetiminin zor olduğu online sınav uygulamalarının olduğu anlaşılmıştır.

Tüm bunların yanı sıra, farklı demografik etmenlerin de uzaktan eğitim memnuniyetini etkilediği gözlemlenmiştir: (i) Lisansüstü öğrenciler arasında uzaktan eğitiminin daha çok destek gördüğü gözlemlenmiştir. Bu durumun, lisansüstü eğitimin bireysel araştırmaya yönelik doğasının uzaktan eğitime görece uygunluğu olarak düşünülmektedir. (ii) Tam veya yarı zamanlı bir işte çalışan öğrenciler arasında uzaktan eğitim uygulamalarına olan desteğin çalışmayanlara göre çok daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Sunulan bulgular ışığında, bundan sonraki süreçlerde yükseköğretimde planlanacak olan uzaktan eğitim uygulamalarında ve/veya pandemi gibi muhtemel olağanüstü durumlarda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar ön plana çıkmaktadır. Bu hususlara yönelik çeşitli politika önerileri aşağıda sıralanmıştır.

1. Öğrencilerin uzaktan eğitimi takip edebilecekleri uygun elektronik cihaza erişimleri sağlanmalıdır. Bu, ilgili kamu kurumlarının teknolojik cihaz temini şartıyla öğrencilere sağlayacağı finansal olanaklar veya aynı sosyal yardımlar ile gerçekleştirilebileceği gibi üniversite-özel sektör iş birlikleri üzerinden veya üniversite bünyesinde öğrenciler arası gönüllü elektronik cihaz paylaşımı için kurulabilecek organizasyonlar ile de sağlanabilir.

2. Her ne kadar üniversite öğrencilerinin ortalama İnternet kotaları uzaktan eğitim için yeterli gözükse de özellikle pandemi dönemi diğer sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla İnternet kullanımının arttığı da göz önünde bulundurularak üniversite öğrencilerinin İnternet'e erişimlerinin artırılması yönünde daha ileri kamusal adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir.

3. Pandemi gibi olağanüstü durumlarda üniversiteler öğrencilerle olan iletişim kanallarını çok daha aktif kullanmalıdır. Resmî web siteleri üzerinden veya e-posta aracılığıyla gerçekleştirilen geleneksel iletişim yöntemlerinin yanı sıra farklı sosyal medya platformları ve kısa mesajlar kullanılarak öğrenci-üniversite arasındaki iletişim kanallarının sayısı artırılabilir. Aynı zamanda, infografik ve kısa videolar gibi üniversite öğrencilerinin dikkatini çekecek, bilgiye hızlı ve kolay anlaşılır bir yoldan ulaşmasını sağlayacak araçların kullanımını ile iletişimin kalitesi de artırılmaya çalışılabilir.

4. Üniversite öğrencilerinin pandemi döneminde uygulanan uzaktan eğitim süresince dersi içeriklerini anlamak ve özellikle verilen ödevleri tamamlamak için ayırdıkları süre yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında ciddi derecede artmıştır. Bu durumun sebebinin, yüz yüze eğitim için kurgulanmış ders yapılarının mecburen büyük oranda direk olarak uzaktan eğitime taşınması olduğu düşünülmektedir. Takip eden uzaktan eğitim dönemleri için ders yüklerinin, içeriklerinin ve notlandırma yöntemlerinin uzaktan eğitimin doğasına göre tekrar yapılandırılması önerilmektedir

5. Uzaktan eğitim süresince çevrimiçi senkron ders metodu uygulamalarının artırılması önerilmektedir. Senkron metodun, eğitmen ve öğrencinin derse aktif katılımına olanak sağlamasıyla öğrenciler arasındaki birliktelik ve destek duygularını arttırdığı (Jaggars 2014; Yamagata-Lynch 2014; Huang & Hsiao 2012), eğitmen tarafından öğrencinin yorum ve sorularına daha hızlı geri dönüş yapma fırsatı tanıdığı (Martin, Parker, Deale 2012; Skylar 2009) ve eğitmenin jest, mimik ve vücut hareketleri gibi sözsüz iletişim sinyallerinin öğrenci tarafından algılanmasına olanak sağladığı (Rudd & Rudd 2014) göz önünde bulundurulmalıdır.

6. Üniversite öğrencilerinde gözlemlenen not adaletsizliği algısının giderilmesi için kopya ve intihal denetiminin daha etkin uygulanabileceği proje, sunum, makale yazımı gibi alternatif notlandırma yöntemlerinin kullanımı artırılabilir. Çevrimiçi sınavlar her ne kadar kopya çekme teşebbüslerini azaltacak şekilde tasarlanabilse de bu doğrultuda atılan her adımın eğitmen veya öğrenci için olumsuz bir yanı da ortaya çıkmaktadır. Her öğrenci için farklı sorular üretilerek tasarlanabilecek çevrimiçi sınavlar, eğitmenin sınav hazırlama süre ve emeğini ciddi biçimde arttırmaktadır. Özellikle sınıf mevcudu yüksek olan dersler için bu yöntemin uygulanabilmesi neredeyse olanaksızdır. Öğrenci için sınavı zamanında bitirebilme getirisinin kopya çekme getirisinden yukarıya taşınması amaçlanarak sınav süresinin görece kısaltılmasıyla yapılan çevrimiçi sınavlar ise, hem kopya çekme eğilimi olmayan öğrenciler için bir dezavantaj yaratmakta hem de sınavı bir yarış atmosferine sokmaktadır.

7. Pandemi benzeri insan psikolojisini olumsuz etkileyebilecek koşullarda kamu kurumları ve üniversiteler öğrencilere yönelik psikolojik destek programlarını arttırmalıdır. Her ne kadar bütçe gelirleri pandemi dolayısıyla ciddi miktarda azalsa da, ilgili kamu kurumları ve üniversiteler pandeminin gidişatına göre sosyal hizmet çalışanı ve psikolog istihdamını kısa dönem iş kontratları üzerinden arttırabilirler. Bunun yanı sıra, üniversiteler-eğer hâlihazırda yoksa psikolojik destek birimleri kurmaya yönelik adımlar atıp özellikle ailesinde COVID-19 teşhisi konmuş olan öğrencilerine yönelik verdikleri psikolojik desteği arttırabilirler.

KAYNAKÇA

- Abeler, J., Nosenzo, D., & Raymond, C. (2016). Preferences for truth-telling. *IZA Discussion Papers*, No. 10188.
- Afşar, B., & Büyükdoğan, B. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde İİBF ve SBBF öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki değerlendirmeleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 161–182.
- Akbal, H., & Akbal, H. İ. (2020). Investigation of the problems related to distance education in the Covid-19 pandemic process by the AHP method according to the student's view. *Bartın University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 11(22), 533–536. DOI: 10.47129/bartiniibf.795863
- Aksoğan, M. (2020). Opinions of students about distance education in the pandemi process. *MTU Journal of Engineering and Natural Sciences, Special Issue*, 1–9. DOI: 10.46572/nat.2020.11
- Alexander, M. M., Lynch, J. E., Rabinovich, T., & Knutel, P. G. (2014). Snapshot of a hybrid learning environment. *Quarterly Review of Distance Education*, 15(1), 9–21.
- Bower, B. (2020). *Sleepyheads' brains veer from restful path*. Retrieved from: <https://brainconnection.brainhq.com/2020/08/01/sleepyheads-brains-veer-from-restful-path/>
- Branon, R. F., & Essex, C. (2001). Synchronous and asynchronous communication tools in distance education. *TechTrends*, 45(1), 36–42. DOI:10.1007/bf02763377

- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *Lancet*, 395(10227), 912–920. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Buluk, B., & Eşitti, B. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde uzaktan eğitimin turizm lisans öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Journal of Awareness*, 5(3), 285–298. DOI: <https://doi.org/10.26809/joa.5.021>
- Buxton, E. C. P. (2014). Pharmacists' perception of synchronous versus asynchronous distance learning for continuing education programs. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 78(1), 1–8. DOI:10.5688/ajpe7818
- Chou, C. (2002). A comparative content analysis of student interaction in synchronous and asynchronous learning networks. *Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 1795–1803. DOI:10.1109/HICSS.2002.994093
- Conrads, J., Ellenberger, M., Irlenbusch, B., Ohms, E. N., Rilke, R. M., & Walkowitz, G. (2017). *Team goal incentives and individual lying behavior* (WHU - Otto Beisheim School of Management Working Paper No. 17/02). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/292607967_Team_goal_incentives_and_individual_lying_behavior
- Doğan, M. E. (2020). Pandemi döneminde üniversitelerin kullandıkları uzaktan eğitim sistemi altyapılarına 'uzaktan' bakış. Erişim adresi: <https://turk-internet.com/pandemi-doneminde-universitelerin-kullandiklari-uzaktan-egitim-sistemi-altyapilarina-uzaktan-bakis/>
- Drummond, S. P. A. (2000). Altered brain response to verbal learning following sleep deprivation. *Nature*, 403, 655–657.
- Esgice Gunduz, M., Kursun, E., Karaman, S., & Demirel, T. (2020). Problems, expectations, and amendments regarding distance education legislation in higher education institutions in Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 21(4), 173–194.
- Hawryluck, L., Gold, W. L., Robinson, S., Pogorski, S., Galea, S., & Styra, R. (2004). SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada. *Emerging Infectious Diseases*, 10(7), 1206–1212
- Hrastinski, S. (2008). Asynchronous and synchronous e-learning: A study of asynchronous and synchronous online methods discovered that each supports different purposes. *Educause Quarterly*, 31(4), 51–55.
- Huang, X. S., & Hsiao, E. L. (2012). Synchronous and asynchronous communication in an online environment: Faculty experiences and perceptions. *Quarterly Review of Distance Education*, 13(1), 15–30.
- Irwin, M., Mascovich, A., Gillin, J.C., Willoughby, R., Pike, J., Smith, T. L. (1994). Partial sleep deprivation reduces natural killer cell activity in humans. *Psychosomatic Medicine*, 56, 493–498
- Jaggars, S. S. (2014) Choosing between online and face-to-face courses: Community college student voices. *American Journal of Distance Education*, 28(1), 27–38. DOI:10.1080/08923647.2014.867697
- Kajackaite, A., & Gneezy, U. (2017). Incentives and cheating. *Games and Economic Behavior*, 102, 433–444.
- Karadağ, E. & Yücel, C. (2020). Yeni tip koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181–192. DOI:10.2399/yod.20.730688.
- Keskin, M., & Özer Kaya, D. (2020) Evaluation of students' feedbacks on web-based distance education in the COVID-19 process. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59–67.
- Kocher, M. G., Schudy, S., & Spantig, L. (2017). I lie? We lie! Why? Experimental evidence on a dishonesty shift in groups. *Management Science*, 64(9), 3995–4008. DOI: <https://doi.org/10.1287/mnsc.2017.2800>.
- Martin, F., Parker, M. A., & Deale, D. F. (2012). Examining interactivity in synchronous virtual classrooms. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(3), 228–261.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Rudd, D. P. II, & Rudd, D. P. (2014). The value of video in online instruction. *Journal of Instructional Pedagogies*, 13, 1–7.
- Sarıtaş, E., & Barutçu, S. (2020). Digital transformation in education and students' readiness to learn online: A research on Pamukkale University students in the period of pandemic. *Journal of Internet Applications and Management*, 11(1), 5–22.

- Skylar, A. A. (2009). A comparison of asynchronous online textbased lectures and synchronous interactive web conferencing lectures. *Issues in Teacher Education*, 18(2), 69–84.
- Tarlakazan, E., & Tarlakazan, B. E. (2020). Covid 19 distance education studies in Turkey during the pandemic process: Case of Kastamonu University. *Turkish Studies*, 15(7): 3107–3122. DOI: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43704>
- Tunceren, L., Kaur, A., Mullins, C., & Slimp, M. (2015). Technology review: Personalizing the online enterprise of college learning through synchronous activity. *The Community College Enterprise*, 21(2), 103–106.
- Tüzün, F., & Yörük Toraman, N. (Basımda). A regression analysis of factors affecting distance education satisfaction of university students during the Covid-19 pandemic. *Proceedings of the 3rd International Conference on Distance Learning and Innovative Educational Technologies-DILET2020*, 302–316.
- Yamagata-Lynch, L. C. (2014). Blending online asynchronous and synchronous learning. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 15(2), 189–212.
- Yılmaz İnce, E., Kabul, A., & Diler, İ. (2020). Distance education in higher education in the COVID-19 pandemic process: A case of Isparta Applied Sciences University. *International Journal of Technology in Education and Science*, 4(4), 343–351.
- YÖK (2020a). Yök'ten küresel salgın ile mücadele sürecinde yeni düzenlemeler-II [Resmi Duyuru]. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgin-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx>
- YÖK (2020b). Tablo-1. Öğrenci Sayıları Özet Tablosu, 2019-2020. Erişim adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- YÖK (2020b). Tablo-10. öğretim elemanlarının akademik görevlerine göre sayıları, 2019 - 2020. Erişim adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- YÖK Lisans Atlası (2020). Erişim adresi: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>
- Zan, N., & Zan, B. U. (2020). Education in emergency at coronavirus: Overview of faculty of letters students included to distance education system from different regions of Turkey. *Turkish Studies*, 15(4), 1367–1394. DOI: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44365>.

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları : Pandemi Döneminde Uzaktan Eğitimi Etkileyen Faktörler adlı çalışmada. 1. yazarın katkı oranı: %50, 2. yazarın katkı oranı: %50.

Çıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür : Değerli yorumlarından dolayı hakemlere ve anket çalışmasına katılımlarından dolayı ASBÜ öğrencilerine teşekkür ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.

Author Contributions : In this study titled Factors Affecting Distance Education During Pandemic, the 1st author's contribution rate: 50%, the 2nd author's contribution rate: 50%

Conflict of Interest : There is no conflict of interest between the authors

Acknowledgement : We are grateful to the referees for their invaluable comments, and we also thank ASBÜ students for their participation in the survey study.
